!کورد و گێژاوی خۆدیتنەوە …

برایم فەڕشی

فردینانـد هێنربیشلـری ئۆتریشـی بە سـەرچاوە هێنـانەوە لە نووسراوەکانی "سۆمێر"، وشەی "کورد و کوردا"ی وەک ناوێکی گشتی بۆ خەڵک و "خەڵکـانی" زاگـرۆس و مێزۆپۆتامیـا (ناوچۆمـان، دیجلـە و فورات) لە کتێبەکانیدا بەکار هێناوە. بە پێی زانیارییەکانی ئەو و بەڵگەکانی کۆنینەناسی، مرۆڤناسی، فەرهەنگناسی، زمانناسی و هەر وەها توێژینەوەکانی ژنێتیکی، کۆنترین مرۆڤی نیشتەجێی مێزۆپۆتامیا و ناوچەکانی زنجیرەچیای زاگرۆس، ئەو خەڵکانە بوون کە بە" کورد و کوردا " ناسراون.

پێشینەی نیشتەجێبـوونی بنەچەکـی "کورد/کـوردا" بە پێـی ئەو سەرچاوانەی لە خوارەوە ناویان هاتووە، بۆ بیست هەتا پەنجاهەزار ساڵ بەر لە ئێستا دەگەرێتەوە، خەڵکانی تر لە هەزارەکانی زۆر دواتر، ڕوویان کردۆتە ئەم دەوەرە و هەروەها لەم دەوەرەوە بۆ شوێنی تر بۆ وێنە ئووروپا چوون. بەڵگەکان کە زۆرتر لە دەیەکانی هەشتای سەدەی بیست بە هۆی بوونی ئیمکانی تۆژینەوە، لێکۆلینەوە و پشکنیـن هەتـا ئێسـتا لە ڕێگـای کتێـب و فیلمـی بەڵگەیـی بڵاوکراونەتەوە، ئەوە دەسەلمێنن، کە شارستانیەت لەم مەڵبەندەوە سەری هەڵداوە و بەرەو شوێنی تر پەرەی ساندووە و بڵاو بۆتەوە!

کشت و کـاڵ، ماڵـداریی، گونـد و شارسـازکردن هەروەهـا یەکەمیـن بازاڕەکـان و ئـالوێریی و کڕیـن و فرۆشتـن، فەرهەنـگ و هـونەر و نووسین، لیرەوە دەستی پێکردووە. یەکەمین نیشانەکانی نووسین کە لە سەر خشت نەخش کراون و مێژووی دوازدە هەزار ساڵ بەر لە ئێستا دەگێڕنەوە و لە موزەخانەی کامپیر□ت□ر لە شاری پادا بۆڕن ل□ ئ□مان لە لەوحێکـدا بە بەڵگە هێنـدراوەتەوە، لەو شـوێنە دۆزراوەتەوە کە دەکەوێتە ڕۆژئاوایی کوردستانی ئەمڕۆ!

نووسەری چێک تۆماس سێدلاچک لە گەڕان بە شوێن یەکەمین بنەماکانی تیجارەت و ئابووری هەمیسان ئەم ناوچەیە بە سەرەتا دەزانێت و بیری تیجاریی لە تەوڕاتی جوولەکەکاندا دەبینێتەوە، کە لە لایەنی بنەچەک و ڕەچەڵەک و شـوێنی ژیـان و مێـژوو لە گەڵ کـورد وئەرمەن یەک دەگرنەوە.

یەک لەو شوێنانە جگە لە دۆسلدۆرفی ئاڵمان، کە مرۆڤی نئاندرتاڵی لێـدۆزراوەتەوە، ئەشکەوتـی شـانەدەرە، یەک لەو شـارانەش کە بە کۆنتریـن شـار و ناوەنـدی شارسـتانیەتی کۆن نـاوی دەهێنـدرێ

ئێربیل/هەولێری باشووری کوردستانە. باشووری کوردستان که له سەدەی شازده بەولاوه وەک باکوور و ڕۆژئاوای کوردستان، له لایەن عوسمانلییەکانەوه داگیر کرا، تا ئەمساڵانەی دوایه، به دەگمەن دۆزینەوەی لێکراوه و لەم چەند ساڵەی دوایەی سەدەی بیست و یەک، له لایەن چەند وڵاتەوه بۆ پێی ئەم بەڵگەفیلمە کە لینکەکەی لە خوارەوە هاتووە، کۆنینەناسان دەرفەتی هەڵکۆڵین و پشکنینیان بۆ ڕەخساوه و بەڵگەی نوێیان خستۆته ڕوو بۆ سەلماندنی ژیان و شارستانیەتی کۆن لەو ناوچەیەی کوردستان، که کارەکانیان ئێستاش بەردەوامه. ئاکامی پشکنینەکان گەلێک تێز و تئۆری سەدەکانی پێشوو باتڵ دەکەنەوه و باس له نووسینەوەی نوێی مێژووی ئەم ناوچەیەی جیهان دەکرێ، که دەوری سەرەکی له پێشکەوتن و شارستانیەتی مرۆڤدا هەبووه.
بە پێی ئەو زانیاری و توێژینەوە و لێکۆڵینەوە و پشکنینانەی تازە بە تازە دەردەکەون و دەرکەوتوون، شک و گوومان دەکەوێتە سەر ئەو باوەڕ و تێز و تئۆری و مێژوویەی سەبارەت بە کورد نووسراون و بڵاو کراونەتەوە. گەر کورد کۆچەری سەردەمانی نزیکی مێژوو نەبووبێ و زیاتر لە دوازدە هەزار ساڵ شارستانیەتی بە ناویەوە کرابێ و بیست هەتا پێنجا هەزار ساڵ لە نیشتەجێبوونی تێپەڕبووبێ، تێز و تئۆری لکاندنی کورد بە فارس و ئاریایی و هاتنیان لە دەوەری وۆگاوە بەرەو مێزۆپۆتامیا و زاگرۆس پووچەڵ دەبنەوە!
تاقیکردنەوەکانی ژنێتیکی که له لایەن ناوەندەکانی زانستی ئیسپانیا، ئیتالیا، ئاڵمان(ماکس- پلانک ئینستیتۆ)، بریتانیا، ئامریکا، ئیسرائیل، ئەرمەنستان له چل و چەند ساڵی ڕابوردوو هەتا ئەم ساڵانەی دوایه کراون، ئەوه دەسەلمێنن سێ نەتەوەی ئەرمەن و کورد و جوو(مووسایی) یەک بنەچەک و ڕەچەڵەکیان هەیه و „ژن“ی هاوبەشیان لە ڕادەی سەرە، ئەوان لە یەک گرێ دەدا.
ئەم هاوبەشی ژێنێتیکی یە لە نێوان کورد بە هەموو لایەنەکانیەوە و فارسەکان نەدوازراوەتەوە و نزیکی زمانی کورد و فارس لە هەزار ساڵی ڕابووردو ڕووی داوە. بە سەرنجدان بە مێژوو و چارەنووس و شێوەی ژیان و هەڵسوکەوت و فەرهەنگی کورد و ئەرمەن و جوو، دەردەکەوێ، وێکچوویان لە جیاوازییەکانیان زۆرترە، کە ئەڵبەت لە میانەی تێپەڕینی هەزاران ساڵ، جیاوازی ئایینی، فەرهەنگی، زمانی نێوانیان قووڵتر بۆتەوە، کە ئەوه سیمای ئەمڕۆی کوردەکان لە گەڵ یەکتریش دەگرێتەوه، کە جیاوازی نێوانیان لە لایەنی ئایینی، زمانی و باوەڕی کۆمەڵایەتی زۆرتر بووە و سنووری سیاسی ئەم جیاوازیانەی قووڵتر کردۆتەوە..
پارسا و پارسوا، بۆ یەکەم جار لە ساڵی ٨٤٣ ی بەر لە زایین ناویان لە نووسراوەکانی ئاشووری هاتووە و شوێنی ئیلامییەکانیان گرتۆتەوە

و ساڵی ٥٥٠ ی بەر لە زایین بۆ سەر مادەکاندا زاڵ بوون. پێشتر ئەوان ناویان لە مێزۆپۆتامیا و زاگرۆس نەبووە.
بە پێی بەڵگەکانی کتێبی "کوردستان و ئووروپا" لە مێژوونووسی سویسی هانس- لوکاس کیزێر، مێژوویی بە "پارسی و ئێرانیکردنی کورد لە لایەنی زمانییەوە لە هەزار ساڵ بەر لە ئێستا دەستی پێکردووە.
کورد لە لایەنی زمانەوە پاڵی بە فارسەکانەوە داوە و لە لایەنی ئایینی زۆرینە پاڵیان بە ئایینی عەرەب و دەستەڵاتی عوسمانلی یەوە داوە، کە ئەوانیش ئایینی ئیسلامیان بۆ سەقامگیرکردنی دەستەڵات و کیانی خۆیان بەکار هێناوە و کوردیان لە ڕێگای ئایینەوە بۆ سەقامگیری کیانی خۆیان، دژ بە خەڵکانی تر بەکار هێناوە.
بەم هۆیە و هۆگەلی تر، کورد بە پێچەوانەی یۆنانی، بولغار، سرب و کرواتی و نەتەوەکانی باڵکان و ئەرمەن لە سەدەی نۆزدە نەیتوانی خۆی لە چنگ عوسمانلی ڕزگار بکات. نەتەوەکانی تر کە هەموویان زمان و ئایینی جیاواز لە تورکیان هەبوو، بە پاڵپشتی ئایین و زمانەکەیان، نەتەوەییبوونیان بە خۆیان بەخشی و سەربەخۆبوونیان لە ئیمپراتوری عوسمانی، بە پشتیوانی ئووروپییەکان مسۆگەر کرد.
کورد سەرەڕای ئەوەی یەکەم ڕێکخستنەکانی سیاسی و نەتەوەیی خۆی لە سەدەی نۆزدە لە ئێستانبول ساز کرد، بەڵام بە زۆر هۆ کە باسکردنیان لەم کورتە بابەتەدا ناگونجێ، بێ کیان و بێبەش و عەوداڵی ئازادی مایەوە، کە ئەم مێژووە ئێستاش درێژەی هەیە.
بەم پێیە توواندنەوەی کوردەکان لە ژێر دەستەڵاتی عوسمانلی و فارس و عەرەب لە سەردەمی مودێڕن و سەرەتای سەدەی بیست و کۆتایی سەدەی نۆزدە، دەستی پێنەکردووە و کۆنتر و کۆنترە.
هەر بە پێی ئەم کورتە باسە کە لە داهاتودا هەرواتر دەکرێتەوە و بەڵگەکانی دەخرێتە ڕوو، کورد و فارس نە تەنیا یەک ڕەچەڵەک نین، بەڵکو زمان و فەرهەنگ و مۆسیقا و هونەریان یەک ناگرێتەوە و ئەو تێز و تئۆریانەی لە سەردەمی نوێ بە بێ بنەما هەڵبەستراون، هیچ بەڵگەیەک نیین بۆ لکاندنی کورد و پێکاتەکانی فەرهەنگی، هونەری، مێژوویی و ئیتنیکی بە فارسەوە.
بەشداری مرۆڤی کورد لە گەمەی خۆتوواندنەوە، یان خۆ هەڵواسین بە کیان و زمان و فەرهەنگ و هونەر و ئایین و سیاسەتی پارس و ئەوانی تر، درێژەپێدانە بە لە ژێرپێنانی ماف و کەسایەتی و کیانی خۆ و درێژەپێدانە بە کۆیلەتی هەمەلایەن، کە بۆ زۆرێک لە مرۆڤی کورد بۆتە پرۆسەیەکی ئاسایی. ڕەنگە تاکی کورد هەست بەو پرۆسەیە بکات، بەڵام ئەو هەستە بەرەو بیرلێکردنەوەی قووڵی هەمەلایەن و تێگەیشتنی یەکلاکەرەوە ناکێشرێ و تاکەکان لە پرۆسەیەکی عادەتی و خۆگونجاندن لە پرۆسەیەکدا کە ئاسایی دەنوێندرێ، بەرەو توواندنەوە دەکێشرێن.

ئەم دیاردەیە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە تایبەت لە ناو توێژی خوێندەوار لە هەموو ئاستێکدا بەرچاوە.
کورد تەنیا نەتەوەیە کە پڕ لە ترس و خۆف سەیری سنووری کەسایەتی، نەتەوەیی، زمانی، فەرھەنگی، هونەریی و کیانی خۆی دەکات و کەمترین حەول بۆ دیاریکردنی سنوورەکانی دەدات و ئەوەش دەوری لە کەسایەتی و بیروبۆچوون و پ□نسیپەکانیدا هەیە. کورد هەتا سنوورەکانی خۆی لە پێناو مانەوەی بوونی خۆیدا، دیاری نەکات، کۆیلەی هەموو بوارەکان دەمێنێ. جیهانی ڕێئالی ئەمڕۆ لە سنوورەکان و ژیان و هاوکاری خاوەن سنوورەکان پێکهاتووە. کورد لەم بەستێنەدا هێشتا ئۆتۆپیایی دەجولێتەوە و ئۆتۆپیایی “بیر” دەکاتەوە، ئەوەش بە پێچەوانەی هەموو نەتەوەکانی دەوروبەریەتی!

برایم فەڕشی – ئۆکتۆبری 2020

-______________________

** لەم نووسینەدا لە وشەی “کورد” کەڵک وەرگیراوە کە هەم ئاماژەیە بە ئاپۆرەی خەڵک و هەم ئاماژەیە بە هەموو ئەو کوردانەی لە بوارەکانی زانستی، سیاسی، فەرهەنگی، هونەری، کۆمەڵایەتی، مێدیا و هتد … کار دەکەن

سەرچاوەکان:

Die Herkunft der Kurden, F. Hennerbichler ISBN 978-3-631-59327-1

Die für die Freiheit sterben, ISBN 978-3-95798-558-3

Geiselbefreiung in Kurdistan ISBN 978-3704600554

Kurdistan und Europa IBSN 978-3905312324

Der Völkermord an den Armenien und die Shoha ISBN 978-3905312409

Im Lande des Blutes und der Tränen ISBN 978-3905313062

https://www.arte.tv/de/videos/062897-000-A/kurdistan-schatzkammer-mesopotamiens/?teaser=true

Die Ökonomie von Gut und Böse Tomas Sedlacek ISBN-13 : 978-3446428232